

ANNA ŻBIKOWSKA-MIGOŃ

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

KAZIMIERA MALECZYŃSKA JAKO REDAKTOR „ROCZNIKÓW BIBLIOTECZNYCH” (1981–2010)

Kazimiera Maleczyńska następczynią Antoniego Knota: zabiegi u władz ministerialnych o oficjalne powołanie na stanowisko redaktora (1979–1983). Współpraca K. Maleczyńskiej z komitetem redakcyjnym. Trudna kadencja: próby dostosowania czasopisma do realiów rynku książki i potrzeb odbiorców. Relacje K. Maleczyńskiej z autorami.

Gdy w roku 1979 profesor Antoni Knot, twórca i pierwszy redaktor „Roczników Bibliotecznych”, po ponad dwudziestu latach sprawowania tej funkcji podejmował decyzję o rezygnacji, kandydata na swego następcę szukał w kręgu najbliższych sobie pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego. Kazimiera Maleczyńska, uczona o — podobnie jak Knot — historycznym wykształceniu i lwowskich korzeniach rodzinnych, znana mu z czasów kierowania Biblioteką Uniwersytecką, okresu współpracy w Katedrze, a następnie Instytucie Bibliotekoznawstwa, była kandydatką ze wszech miar godną tego stanowiska. Już wówczas miała niemały dorobek naukowy: bibliografia jej publikacji liczyła ponad 50 pozycji i obejmowała nie tylko autorskie dzieła książkowe, rozprawy i artykuły, lecz także recenzje, które dobrze przygotowywały do pracy redakcyjnej, ocen i wartościowania tekstów naukowych. Zainteresowania naukowe K. Maleczyńskiej skoncentrowane wokół historii papieru i papiernictwa, historii bibliotek i bibliotekarstwa, historii czytelnictwa dobrze korespondowały z profilem i dotychczasowym dorobkiem „Roczników Bibliotecznych”¹.

W piśmie z dnia 14 czerwca 1979 r. adresowanym do „Obywatela Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki” (był nim wówczas Janusz Górski) An-

¹ Por. Anna ŻBIKOWSKA-MIGOŃ, „Roczniki Biblioteczne” — *pismo bibliotek i o bibliotekach: przemiany profilu i zbiorowości autorów (1957–2010)*, [w:] *Czasopisma naukowe bibliotek, archiwów i muzeów. Tradycje — role — perspektywy*. Red. Agnieszka Królczyk, Kórnik: Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk 2010, s. 139–152, tab.

toni Knot stwierdzał, iż powodem jego rezygnacji są względy zdrowotne, a także rekomendował Kazimierę Maleczyńską na stanowisko redaktora naczelnego: „Doc. dr hab. K. Maleczyńska, obecny dyrektor Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego posiada bogaty dorobek naukowy i duże doświadczenia edytorsko-redakcyjne”². Obawiając się też zapewne, by decydenci ministerialni nie wpadli na pomysł przeniesienia redakcji periodyku do innego ośrodka, w duchu tamtego czasu argumentował za pozostawieniem redakcji we Wrocławiu: „[...] Wrocław należy do prężnych ośrodków bibliotekarskich w Polsce, odznacza się dużą aktywnością naukową w dziedzinie bibliotekoznawstwa i posiada liczne kontakty z ośrodkami za granicą, zwłaszcza w ZSRR, Czechosłowacji i NRD”.

Moment złożenia rezygnacji przez Antoniego Knota okazał się niefortunny. Nie wiemy, jakie dodatkowe okoliczności zaważyły na przeciąganiu sprawy w czasie bliskim daty jego pisma, następujące zaś potem miesiące i lata wewnętrznego kryzysu i społecznego fermentu nie sprzyjały zajmowaniu się sprawą zapewne mało ważną z perspektywy ministerialnej administracji. O kulisach trudno dziś jednoznacznie wyrokować, jednak decyzji na szczeblu ministerialnym nie podejmowano tak długo, że 28 października 1981 r. — a więc w dwa lata i cztery miesiące później! — prorektor ds. nauki i współpracy z zagranicą Uniwersytetu Wrocławskiego profesor Wojciech Wrzesiński ponownie pisał do ministra (był nim wówczas Jerzy Nawrocki), prosząc o powierzenie obowiązków redaktora naczelnego Kazimierze Maleczyńskiej³. W odpowiedzi nadeszło datowane 19 listopada 1981 r. pismo z Departamentu Studiów i Badań Uniwersyteckich, Ekonomicznych i Pedagogicznych podpisane przez wicedyrektora departamentu Jana Mariańskiego⁴: urzędnik stwierdzał w nim jedynie, że Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki „nie zgłasza zastrzeżeń” do kandydatury Maleczyńskiej, a dalej w obszernym tekście prezentował ocenę 10 tomów „Roczników” wydanych w latach 1973–1979. Nadal brakowało jednak oficjalnej nominacji dla Maleczyńskiej, a wprowadzenie w grudniu 1981 r. stanu wojennego i zawiesz-

² Kopie pisma zachowały się w archiwum redakcyjnym w dwu wersjach (rozbieżności są wprawdzie niewielkie, a brak liczby dziennika nie pozwala ustalić, które rzeczywiście trafiło do Ministerstwa) — zapewne kierowane ono było przez kancelarię rektora Uniwersytetu Wrocławskiego. W wersji drugiej charakterystyka K. Maleczyńskiej brzmi: „Doc. dr hab. K. Maleczyńska w zupełności sprostą zadaniom stawianym redaktorowi naczelnemu, posiada bogaty dorobek naukowy i doświadczenia edytorsko-redakcyjne, odznacza się ponadto sumiennością i dużą odpowiedzialnością za powierzone jej obowiązki”.

³ Pismo z dn. 28 października 1981 PN/333/178/81 — archiwum redakcji.

⁴ Urzędnik ten — jak się wydaje — nie zaznaczył się wyraźniej na polu spraw wydawniczych regulowanych przez Ministerstwo; wspomina o nim Sławomir KALEMBKA, *Usunięcie rektorów UMK w sierpniu 1982 r.* — dokument elektroniczny <http://glos.umk.pl/2002/07/usuniecie.html> [dostęp: 3 XI 2011].

nie czasopism odsuwało sprawę na daleki plan, toteż 19 kwietnia 1982 r. sekretarz redakcji dr Aleksandra Mendykowa pisała ponownie do ministra, prosząc o jak najszybsze mianowanie Maleczyńskiej na stanowisko redaktora naczelnego, zwłaszcza że w styczniu 1982 r. zmarł Antoni Knot⁵.

Niemniej jednak już od tomu 25 za rok 1981 nazwisko Kazimiery Maleczyńskiej jako redaktora naczelnego figurowało w tytulaturze „Roczników Bibliotecznych”⁶, ale dopiero w 1983 r., już jako pełnoprawny redaktor naczelny, rozpoczęła ona swoją działalność od starań o powołanie nowego komitetu redakcyjnego. Znaleźli się w nim jako członkowie przedstawiciele 9 bibliotek naukowych (docent Radosław Cybulski z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, dr Regina Hancko z Centralnej Biblioteki Rolniczej, docent Zbigniew Jabłoński z Biblioteki PAN w Krakowie, mgr Teresa Jasińska z Biblioteki Politechniki Szczecińskiej, dr Janusz Kapuścik z Biblioteki Akademii Medycznej w Warszawie, docent Zbigniew Nowak z Biblioteki Gdańskiej PAN, dr Irena Pawelec z Biblioteki Politechniki w Lublinie, dr Jan Pirożyński z Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie i dr Jan Sójka z Biblioteki Akademii Ekonomicznej w Poznaniu) oraz dwóch nauczycieli akademickich z placówek bibliotekoznawczych (docent Jan Wróblewski z Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie i dr Zbigniew Żmigrodzki z Uniwersytetu Śląskiego). Funkcję sekretarza redakcji pełniła nadal Aleksandra Mendykowa.

Maleczyńska zabiegała o możliwość bezpośrednich spotkań komitetu. Używała środki finansowe na pokrycie kosztów hotelu i podróży na trzy takie posiedzenia we Wrocławiu — odbyły się one 15 listopada 1983, 14 czerwca 1985 i 15 kwietnia 1988 r. Potem nie przyznawano już funduszy na ten cel i Kazimiera Maleczyńska mogła jedynie korzystać z drogi korespondencyjnej (tak było w roku 1990).

Redagowanie czasopisma naukowego o dość wąskim profilu tematycznym, które nie mogło — co oczywiste — liczyć na szeroki zbył i samofinansowanie w czasie kryzysu ekonomicznego, w toku transformacji instytucji państwowych zapewniających mu dotąd spokojny byt i wystarczającą kondycję materialną nie było łatwe, zwłaszcza dla osoby pozbawionej koneksji w gremiach decydentów politycznych i niezabiegającej o nie. Nie było już szans na pozyskiwanie finansowego wsparcia dla periodyku poprzez politycznych sojuszników w urzędach centralnych, jak skutecznie czynił to Antoni Knot. Archiwum redakcji zawiera dokumenty ilustrujące proces dostosowywania się w latach 80. i 90. do kolejnych wymuszanych oszczędności: zmniejszanie objętości kolejnych tomów (z 60 arkuszy rocznie do 40–30), poszukiwanie innych, tańszych wydawców niż Wydawnictwo Naukowe PWN. W archiwum tym znajduje się dokumentacja sys-

⁵ Pismo z dn. 19 kwietnia 1982 L.dz.16/82 — archiwum redakcji.

⁶ Ukazywały się one jednak z dużym opóźnieniem: tomy 25–30 za lata 1981–1986 miały „poślizg” dwuletni, natomiast tomy 31–38 za lata 1987–1994 — jednoroczny lub dwuletni.

tematycznych kontaktów Kazimierzy Maleczyńskiej z oddziałem wrocławskim Państwowego Wydawnictwa Naukowego, które do 1994 r. było realizatorem wydawniczym „Roczników Bibliotecznych”, a następnie z Wydawnictwem Uniwersytetu Wrocławskiego.

Wizję czasopisma, jaką starała się realizować Kazimiera Maleczyńska jako redaktor naczelny, można dziś przede wszystkim rekonstruować na podstawie zawartości i charakteru zredagowanych przez nią tomów. Tematyka czasopisma była wypadkową tradycji, założeń przyjętych przez nowy zespół redakcyjny, ofert płynących od potencjalnych autorów, ale też dążeń, by dostosowywać profil „Roczników” do oczekiwań wyrażanych ustami ministerialnych decydentów. Wspomniane wyżej pismo Jana Mariańskiego, w którym powoływał się on na dokonaną — „zgodnie z wnioskami i postulatami bibliotekarzy szkół wyższych” — ocenę ostatnich dziesięciu tomów (za lata 1973–1979), zawierało wprawdzie pochwałę tekstów dotyczących historii, ale kończyło się kategoryczną konkluzją:

[...] według opinii środowiska bibliotekarzy — „Roczniki Biblioteczne” powołane jako czasopismo naukowe bibliotek szkół wyższych powinny zmienić swój profil piśmienniczy w kierunku współczesnej problematyki bibliotekarstwa naukowego. Powyższa zmiana wymaga również powołania nowego Komitetu Redakcyjnego⁷.

Odtąd powtarzać się będą i w tematyce narad komitetu redakcyjnego, i w korespondencji Kazimierzy Maleczyńskiej z jego członkami — dyrektorami bibliotek prośby o artykuły i recenzje o tej tematyce, o zbiorcze sprawozdania z działalności określonych typów bibliotek naukowych. Apele te pozostawały na ogół bez rezultatów (np. w listach do Kazimierzy Maleczyńskiej dyrektor Jan Pirożyński konstatował bezradnie, iż nie udało mu się zachęcić pracowników Biblioteki Jagiellońskiej do opracowania takich tekstów).

W archiwum redakcji zachowało się relatywnie niewiele śladów opiniowania i oceny przez Kazimierę Maleczyńską tekstów nadsyłanych do „Roczników Bibliotecznych”; te spośród nich, które zyskały formę oficjalnych pism do autorów, nacechowane są zawsze delikatnością: raczej proponują niż nakazują, raczej dają pod rozwagę, niż wyrokuje jednoznacznie. Nie oznacza to niepewności Opiniodawczyni co do naukowej jakości tekstu, lecz poszanowanie prawa autorów do samodzielnych ujęć i sposobów traktowania problemu. Raczej rzadko pojawiają się konstatacje uogólniające, i wbrew deklarowanej zasadzie Kazimierzy Maleczyńskiej, by przedstawiać dany temat „bez szczegółów” (to często powtarzane przez Panią Profesor sformułowanie pamiętają doskonale jej studenci, doktoranci, habilitanci, w których przewodach uczestniczyła), właśnie szczegóły w tych ocenach dominują. W pewnych przypadkach dochodziła wyraźniej do głosu naukowa pasja i doskonała znajomość problematyki, jak w korespondencji z Marią Ściebo-

⁷ Pismo z dn. 19 listopada 1981 nr DU-2/078-42/81 — archiwum redakcji.

ra, bibliotekarką w Bibliotece Jagiellońskiej, na temat papierniczych wątków jej publikacji w „Pamiętniku Teatralnym”⁸. Ta delikatność Kazimieri Maleczyńskiej powodowała, że listy odmowne, kierowane między innymi do ogarniętych manią publikacyjną pseudouczonych także formułowane były oględnie — stwierdzenia, że treść wykracza poza profil „Roczników”, że przyjęto do druku pracę na podobny temat, że zwrócić się należy do innego periodyku łagodziły wymowę negatywnej decyzji.

W okresie kierowania czasopismem nie za często korzystała Kazimiera Maleczyńska z łamów „Roczników Bibliotecznych” jako autorka artykułów naukowych: wyjątkowo dwa obszerniejsze teksty znalazły się w tomie poświęconym Karolowi Głombiowskiemu⁹, potem już czyniła to sporadycznie. Znalazły jednak w „Rocznikach” swe miejsce: wyjątkowo ważna rozprawa wprowadzająca do zespołowych prac nad kierowanym przez Maleczyńską w ramach tzw. Programu Resortowego RP III 36 tematem „Historia książki, bibliotek i czytelnictwa na Śląsku”¹⁰, a także prace dotyczące kultury książki w dobie renesansu¹¹. Dbała natomiast Kazimiera Maleczyńska zwłaszcza o dział recenzyjno-informacyjny: widziała konieczność jego rozbudowania, uwzględniania w szerszym stopniu recenzji publikacji zagranicznych¹², ona też wprowadziła, poczynając od tomu za rok 1984, krótkie noty o nowościach piśmiennictwa zagranicznego, sama zresztą bardzo aktywnie wypełniając ten dział (w tomach za lata 1984–1993 opublikowała ich 74!).

⁸ Listy z lipca roku 1988 — maszynopisy w archiwum redakcji.

⁹ Kazimiera MALECZYŃSKA, *Profesor dr Karol Głombiowski*, *Roczniki Biblioteczne* (27) 1983, z. 1/2, s. 3–14; *eadem*, *Polski repertuar wydawniczy doby zaborów (problematyka badawcza i główne tendencje rozwojowe)*, *Roczniki Biblioteczne* (27) 1983, z. 1/2, s. 273–288.

¹⁰ Kazimiera MALECZYŃSKA, *Założenia metodologiczne przyszłej historii książki, bibliotek i czytelnictwa na Śląsku*, *Roczniki Biblioteczne* (32) 1988, s. 73–91.

¹¹ Kazimiera MALECZYŃSKA, *Książka włoska w Polsce epoki renesansu*, *Roczniki Biblioteczne* (35) 1991, s. 103–119; *eadem*, *Szczątki księgozbiorów biskupa wrocławskiego Andrzeja Jerina i kanonika wrocławskiego Bartłomieja Jerina z XVI w. zachowane w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, *ibidem* (37) 1993, s. 187–191.

¹² Stwierdzała (zapewne już wtedy nie całkiem realistycznie): „Ambicją naszą winno się stać dostarczenie czytelnikom »Roczników« informacji o całokształcie literatury naukowej i fachowej z dziedziny księgoznawstwa w Polsce oraz o ważniejszych pozycjach zagranicznych. Ale i tu piętrzą się przeszkody. Z jednej strony jest to opieszałość osób, u których usiłujemy zamawiać omówienia książek, z drugiej strony trudności związane z uzyskaniem książki obcojęzycznej i w tym zakresie potrzebna jest współpraca całego Komitetu” (protokół z posiedzenia Komitetu Redakcyjnego w dniu 14 czerwca 1985 r.). Sprawa powróciła na posiedzeniu w dniu 15 kwietnia 1988 r., gdy ponownie K. Maleczyńska apelowała do członków komitetu o aktywizację reprezentowanych przez nich środowisk: „Bez tego czasopismo zginie, spadnie na poziom wręcz katastrofalny. Przecież jedną z naczelnych funkcji czasopisma naukowego jest informowanie o postępach w danej dziedzinie wiedzy, a dzieje się to przede wszystkim drogą recenzji” (maszynopisy w archiwum redakcji).

* * *

W podobnym stylu, w jakim toczyły się sprawy wokół nominacji Kazimie-ry Maleczyńskiej na funkcję redaktora naczelnego „Roczników Bibliotecznych”, przebiegało przyjęcie jej rezygnacji i wyznaczenie następczyni, którą Maleczyńska dostrzegła w autorce niniejszego tekstu. Nie było bowiem instancji odgórnej, która czułaby się powołana do decydowania o składzie redakcji czasopisma zachowującego status ogólnopolskiego periodyku, finansowanego w całości z dotacji ministerstwa. Ostatecznie udało się Kazimierze Maleczyńskiej przekonać ówczesnego rektora Uniwersytetu Wrocławskiego profesora Romana Dudę, by nominację taką — z datą 16 maja 1996 r. — wystawił. Odtąd, nie pełniąc już funkcji redaktora naczelnego, aż do roku swej śmierci profesor Kazimiera Maleczyńska była członkiem komitetu redakcyjnego „Roczników” i zawsze kompetentnie, chętnie oraz życzliwie wspomagała redakcję swą wiedzą i opiniami.

ANNA ŻBIKOWSKA-MIGOŃ

KAZIMIERA MALECZYŃSKA AS EDITOR
OF *ROCZNIKI BIBLIOTECZNE* [*LIBRARY ANNALS*] (1981–2010)

Summary

Kazimiera Maleczyńska became the editor-in-chief of *Roczniki Biblioteczne* in 1979, after the resignation of the periodical's founder, Antoni Knot, though official nomination was put off for a long time. She held this post until 1996 and remained member of the editorial team till the end of her life. The article examines Kazimiera Maleczyńska's actions as editor, her efforts to maintain quality and national circulation in times of crisis and political transformation.